

Într-un raport anterior, referindu-ne la rezultatul săpăturilor din 1964, în încheiere, am subliniat că una dintre cele mai importante probleme pe care le are de rezolvat, în viitor, acest șantier arheologic, este aceea a succesiunii fazelor și nivelelor sesizate în castrul fostului municipiu Tibiscum.

Am considerat și considerăm deosebit de importantă această problemă datorită faptului că în castru am putut surprinde, pe latura de nord existența a trei nivele, în două puncte diferite.

Pentru clarificarea acestei probleme, în campania anului 1965 am atacat, cu exclusivitate latura de nord, ușor accesibilă și în aparență mai bine păstrată decât cea estică.

Prima secțiune de pe latura nordică, executată la circa 30 m de colțul nord-vestic al castrului a cuprins șanțul, iar din zidul castrului, fața externă și grosimea acestuia. Zidul castrului în punctul cercetat se păstrează bine, grosimea lui este de 1,50 m, iar blocurile feței exterioare au dimensiunea de 25×36 cm.

Adîncirea secțiunii, în fața exterioară a zidului, pînă sub fundație, nu ne-a dat la iveală decît un singur nivel al bermei și un singur șanț, marcat clar, pe peretele estic al secțiunii, atît de dărîmăturile mărunte cît și de blocurile care desprinsese din zid au urmat panta șanțului.

Spre vest de această secțiune a fost dezvelită poarta acestei laturi cu evidente deranjamente produse de pe urma exploatării de localnici a materialului de construcție. Datorită acestui fapt, pragul porții este deplasat.

Urmărind, în continuare, latura de vest a castrului, pînă la colțul nord-vestic, am constatat scoaterea zidului pînă la fundație.

Colțul nord-vestic, rotunjit, nu păstrează blocurile decît în partea inferioară. În partea superioară a zidului, la colț, se păstrează însă bine fața internă și miezul, făcute din piatră de riu.

Dezvelirea zidului pînă la nivelul bermei a surprins în exterior, perpendicular pe arcuirea colțului, un zid din bolovani de riu fără fundație. Orientat nord-vest-sud-vest, are grosimea de 1,50 m. El a fost urmărit pe lungimea de 12 m. Așezat pe nivelul existent în momentul construirii, lîngă zid acoperă berma iar spre nord-vest urmărește denivelarea pe care o mai avea șanțul. În partea de mijloc, talpa acestui zid este făcută din blocuri fasonate. Aici, de altfel, este singurul loc unde se poate observa și o deplasare a zidului spre nord-est.

Simultan cu urmărirea laturii de nord a castrului, o secțiune executată pe latura de est, la circa 10 m de la colțul nord-estic, a urmărit precizarea raporturilor existente între zidul de curtină și zidurile interioare, paralele cu această latură, constatate încă din 1964.

După dezvelirea castrului, construit în acest punct din blocuri de piatră s-a ajuns la un prim zid. Urmărind acest zid, construit din piatră de riu, a fost dezvelită parțial o clădire de formă dreptunghiulară.

Spre vest de la acest zid și doar la 60 cm de el, un alt zid paralel cu latura castrului, contribuie la lămurirea modificărilor aduse clădirii și la stabilirea a două faze, confirmate și de trăsăturile evidente ce pot fi observate pe pardoseala de cărămidă.

Prima fază a acestei construcții este mascată de două ziduri perpendiculare pe lățimea ei, acoperite de pardoseală din cărămidă aparținînd fazei mai noi. Tasările care s-au produs în această clădire afectează numai faza ultimă.

În prima fază, clădirea de care am amintit, era compartimentată în trei. În ultima fază, zidurile de compartimen-

* Cîteva considerații pe marginea cercetărilor din 1965

Fig. 1. Tibiscum, clădirea cu pardoseală din cărămidă.

tare sînt dărmate, iar pardoseala de cărămidă acoperă fundația acestora. Umplutura necesară modificărilor aduse clădirii în faza a doua fiind superficială a permis atît tasarea pardoselii cît și a zidului al doilea de pe latura de est. Spre susținerea existenței a două faze de construcție în această clădire ne duc și elementele decorative aflate aici. Pe primul zid, paralel cu latura de est a castrului, sub ultimul strat de tencuială, păstrat în bună măsură, se văd foarte bine două briie, unul roșu pompeian și celălalt galben, care făceau parte, fără îndoială, din chenarul inferior al decorației. În interiorul acestei clădiri, pe nivelul pardoselii, au fost aflate un număr mare de fragmente de marmură: fragmente de plăci pentru placaj și frinturi din piese ornamentate cu motive vegetale stilizate. Tot în această clădire au ieșit la iveală două fragmente de plăci votive.

Constatările de mai sus ne-au obligat să urmărim în continuare problema acestor faze. În acest scop, după dezvelirea laturei de vest a clădirii amintite, executînd o secțiune pe fața externă a acestei laturi la 10 m spre vest s-a aflat o altă clădire paralel cu prima. Și această clădire fiind dezvelită doar parțial nu ne-a dat încă elemente suficiente pentru a stabili raporturile pe care le-ar avea cu prima clădire. În interiorul acesteia a fost aflat un relief al călărețului danubian și două fragmente dintr-un al doilea relief cu aceeași temă.

Problema urmărită se prezintă însă cu totul altfel în spațiul dintre cele două clădiri. Ultimul nivel al acestui spațiu a fost alcătuit dintr-un strat de pietriș. Secțiunea executată în spațiul dintre cele două clădiri a scos la iveală sub stratul de pietriș o construcție dreptunghiulară. Prelungind secțiunea pe întregul spațiu dintre cele două clădiri, la nivelul inferior al construcției dreptunghiulare, s-a dezvelit colțul unei alte construcții care intră sub clădirea în care s-a aflat placheta cu călărețul danubian. Raporturile dintre aceste patru construcții și latura de nord a castrului urmează să fie precizate în campania viitoare.

Concomitent cu lucrările de la castru, s-a căutat urmărirea complexului de clădiri dinafara castrului, cercetat în parte, încă în 1924. În vecinătatea vechilor cercetări pe care am reușit să le delimităm încă în 1964, a fost dezvelită parțial o clădire de formă trapezoidală, alcătuită din cinci încăperi: două dispuse la est și trei la vest. Materialul ceramic, frumoasele fragmente de terra sigillata ca și altarul cilindric descoperit în una dintre încăperi alături de baza

lui, ambele din marmură, ne dau dreptul să afirmăm că ne găsim în fața unui templu. Divinitatea căreia îi este închinat acest templu nu poate fi precizată datorită faptului că începutul inscripției lipsește.

În două dintre încăperile acestui templu am constatat existența a două faze. Pentru deplina siguranță am executat un sondaj de adîncime pe latura nordică a templului.

La nivelul fundației templului a fost surprins colțul unei clădiri care-și îndreaptă zidurile spre vest și nord.

Prezența acestui colț de construcție la nivelul inferior al fundației templului ne da dreptul să afirmăm că și pentru municipiu sînt valabile constatările din castru atît în ceea ce privește fazele cît și nivelele.

Suprapunerile acestea de construcții, atît la municipiu cît și în castru, le considerăm în stadiul actual al cercetărilor cel mai prețios bun cîștigat în cercetările de la Tibiscum. De aici se impune în mod imperios și necesitatea urmării fazelor și nivelelor cu scopul de a preciza nu numai raporturile dintre ele, în unele cazuri, ci și încadrarea în timp a fiecăreia. Urmărirea acestei probleme este impusă și de constatări mai vechi făcute mai puțin la Surduc și mai mult la Berzovia, ambele pe vechiul drum roman *Laederata-Tibiscum*.

Cele constatate la Tibiscum nu constituie un caz aparte, ci sînt valabile pentru toate așezările romane situate între Dunăre și Poarta de Fier a Transilvaniei.

Diferențele mari de nivele în spațiul dintre clădirile situate în vecinătatea colțului nord-estic al castrului ca și existența unei clădiri mai vechi sub templul pomenit nu credem că pot fi încadrate ca timp între 101–105 e.n. Ele aparțin unei perioade mai lungi de timp și începuturile acestei așezări romane par să fie mai vechi decît timpul de domnie al împăratului Traian. Ceea ce ne face să înclinăm încă în stadiul actual al cercetărilor spre această încadrare este faptul că în ultimul nivel constatat prin două faze în castru, în mod special în prima clădire, monetele descoperite încep cu Traian.

Legînd această constatare de faptul că, pe latura nordică a castrului nu avem decît o singură beremă, iar pe latura de est două berme ca și existența inițială a unui castru de pămînt, lucru ce confirmă, împreună cu descoperirea de la templu, existența mai multor nivele, considerăm că în direcția lămuririi acestei probleme va trebui să se orienteze cercetările viitoare.

Fig. 2. Tibiscum, încăperea în care s-a găsit altarul ridicat de Victorinus (?).

